

Kasîde-i Nûniyye, Es-Seyfü's-Sakîl ve Tekmilesi Işığında İbn-i Teymiyye

اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ بِرِسْمِ اللّٰهِ
الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ
عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّآلِهٖ اَجْمَعِيْنَ

Bu makalede inşâellah, İmâm Takiyyüddîn es-Sübki'nin, İbn-Kayyim el-Cevziyye'nin yazdığı Kasîde-i Nûniyye'ye reddiye/cevâb olarak kaleme aldığı es-Seyfü's-Sakîl isimli eserini tanımaya çalışacağız. Yazımız bir mukaddime, beş fasıl ve bir hâtîme/netîce çerçevesinde olacaktır.

Mukaddime, İbn-i Teymiyye'yi tanıtmaya sadedinde ve neden İbn-i Kayyim ve Nûniyye'sini ele aldığımız ile alakalı olacaktır. Birinci fasıl, İbn-i Teymiyye, ikinci fasıl, İbn-i Kayyim ve Nûniyye'si, üçüncü fasıl, İmâm Sübki ve es-Seyfü's-Sakîl'i, dördüncü fasıl, İmâm Kevserî ve es-Seyfü's-Sakîl'e yazdığı Tekmile, beşinci fasıl, Kasîde-i Nûniyye, Es-Seyfü's-Sakîl ve es-Seyfü's-Sakîl Tekmile'sindeki bahislerden bir takımı, hâtîme de ise, İslâmî meselelerdeki tefrit ve gevşeklik ile, insafı yok eden ifrat arasındaki i'tidâl ve istikâmetin ancak, îman gayreti, din asabiyyeti, üstün himmet, akıl, idrak, firâset, muhakkıklik, ve mudekkıklik ile kazanılacağı hakkındadır.

Asıl maksadımız, kitabın son derece mühim ve hassas olan bahislerinden bir kısmını sergilemek olduğundan, ilk dört fasılda çok kısa atıflarda bulunmakla yetineceğiz.

Kasîde-i Nûniyye'nin, tam ismi "El-Kâfiye ve's-Şâfiye Lî'ntisâri'l-Firkati'n-Nâciyeh"dir. Bu, İbn-i Kayyim el-Cevziyye'ye âit akîdeye dair yazılan bir kitaptır. "Es-Seyfü's-Sakîl", İmâm Sübki tarafından sözü geçen Kasîde-i Nûniyye'ye karşı yazılan bir reddiyedir. "Tekmile" de, İmâm Zâhid-i Kevserî tarafından Es-Seyfü's-Sakîl üzerine yazılan bir eserdir.

MUKADDİME

Neden İbn-i Kayyim ve Kasîde-i Nûniyye'si?

İbn-i Teymiyye'yi anlatma sadedinde neden İbn-i Kayyim ve Nûniyyesini ele aldık? İbn-i Kayyim'ın, eserlerinin en büyük kısmı, İbn-i Kesîr'in de ifâde ettiği gibi, şeyhinin, yani İbn-i Teymiyye'nin sözünden alınmadır. (İbn-i Kayyim) o sözlerde tasarruflarda bulunur. O'nun bu hususta güçlü bir melekesi vardır. Şeyhinin tek kaldığı meselelerde hep dandene yapar/gürültü çıkarır, o görüşlere yardım eder, onlara delil bulur...[1]

İbn-i Kesîr de, İbn-i Teymiyye'nin talebelerindendir. Bu sebeple onun şu şehâdeti mühimdir.

İbn-i Hacer, Ed-Dürerül-Kâmine'de şöyle der: "İbn-i Teymiyye sevgisi ona galip geldi. O kadar ki, görüşlerinin hiç birinin dışına çıkmazdı. Aksine hepsinde ona yardımcı olurdu. İbn-i Teymiyye'nin kitaplarını tehzîb eden, ilmini yayan başkası değil, İbn-i Kayyim'dir.[2]"

İbn-i Teymiyye ile İbn-i Kayyım'ın eserlerini okuyan her ilim sahibi bunu kâbul eder. Dolayısıyla, denilebilir ki, İbn-i Kayyım'ın eserleri, İbn-i Teymiyye'nin eserlerinin tehzibi, ayıklanması, şerhi, îzâhı ve delillendirilmesini ihtiva eden geniş bir mecmuadır. Akîde ve fıkıhtaki şâz görüşlerinden hiç birisinde ona muhalefet edemeyecek derecede onu taklîd etmekten geri kalmayan kör bir taklitçi, "ona gölgesinden daha çok tâbi olan" sadık bir havârîdir. Bu yüzden "İbn-i Teymiyye'yi anlamak, İbn-i Kayyım'ı tanımaktan geçer" veya "İbn-i Kayyım bilinmeden, tanınmadan, İbn-i Teymiyye yeterince anlaşılamaz" dense yeridir.

İbn-i Kayyım'ın bilhassa akîde tarafını en açık bir şekilde sergileyen eseri ise, O'nun Kasîde-i Nûniyye'sidir. İşte bu yüzden Kasîde-i Nûniyye'nin ilmî bir merceklerle tedkîk, tahkîk ve tahlîl edilmesi îcâb eder. Böylece, İbn-i Teymiyye'nin tanınmasına mühim bir katkı hasıl olacaktır. Bu da, bizce en kâmil manada, -Allahu a'lem- ancak Es-Seyfu's-Sakîl ve Tekmile'si ışığında olabilir.

BİRİNCİ FASIL

İbn-i Teymiyye Kimdir?

İsmi, Ahmed b. Abdü'l-Halîm İbn-i Abdillâh b. Ebi'l Kâsım ibn-i Hadır en-Nemîrî el-Harrânî ed-Dimeşkî el-Hanbelî, Takiyyüddîn ibnü Teymiyye'dir. Harrân'da[3] doğdu (661 H.) Babası onu Dimeşk'e götürdü. Orada yerleşti ve meşhur oldu. Verdiği bir fetvadan dolayı Mısır'a çağrıldı. Oraya gitti... Orada bir müddet hapse atıldı. Sonra, İskenderiyye'ye nakledildi. Sonra, serbest bırakıldı ve 712'de Dimeşk'e gitti. 720 tarihinde orada tutuklandı. 728 senesinde, Dimeşk kalesinde tutuklu iken öldü.

İbn-i Teymiyye, Felsefe ve Mantık ilimlerinde araştırması çok olan birisiydi. Lisânı fasîh idi. Yirmi yaşına varmadan ders okuttu ve fetva verdi. Eserleri çoktur.

Hâsılı O, yedinci asır Hanbelî fıkıh ve hadîs âlimlerinden, şâz görüşleri bol olan birisidir. Şâzlarının bol oluşunun da, değişik sebepleri vardır. Bunlar, akîde, fıkıh ve üslûb olmak üzere üç tanedir.

Mîzâc ve ahlâkı çerçevesinde doğan ve gelişen üslûbuyla, olması îcâb eden veya olabilecekten daha fazla bir cesâret, hiç olmaması lâzım gelen tepeden bakma, boyundan büyük olan nice büyüklere karşı, akıl almaz bir saldırganlık, acelecilik, muğalata ve benzeri sebeplerden doğan bıktırıcı tekrarlar, çekilmez tenâkuzlar sergilemiştir. Tenâkuz ve tekrarları çizildiği takdirde yazdıklarının neredeyse dörtte biri bile kalmayacaktır. Kitaplarını aklı havada bir kara sevdalı edasıyla değil de, bir ilim adamı ciddiyeti ile okuyacak olan herkes bu hakikati görebilecektir. "İktizâ"sı, "Kâidetün Celîle"si, "Furkan"ı, "Ubûdiyye"si, Akîdeye dâir kitapları, Fetâvâ'sının akîdeyle alakalı kısımları, birindeki cümleleri diğerinde biraz değiştirilen, zaman zaman da hiç değiştirilmeden aynen tekrarlanan sözlerden meydana gelen cinsindendir.

Yerine göre zâhiri, yerine göre filozof, yerine göre de Ehl-i Sünnet vasfıyla temâyüz etmiştir. Ne zaman ve nerede hangi cepheden olması lâzım geldiğini buna kanaat getirdiyse, o tâifenin düşünce ve müdafaalarıyla karşı tarafa saldırmış ve esasen başkalarına âid olan malzemeleri kendine mâlederek, onların kendi tahkiki olduğu zannını uyandırmıştır. Yerine göre Ehl-i Sünnet olup Ehl-i Bidata karşı, zaman zaman Ehl-i Bid'at fikrinden yana olup Ehl-i Sünnete karşı, bazen de felsefecilerden yana olup diğerlerine karşı amansız bir muharebe vermiş ve nihayet ilim adamlığını, muhtarib mütefekkirliği (!) içinde kurban etmiştir.

Bütün bunlar, ele alacağımız meselelerde yeterince açıklık kazanacağı için, söylediklerimizi burada delillendirmeye lüzum görmedik.

Bu makalemizde sözü edilen şahsın “akîde” tarafını en açık ve çıplak bir biçimde ortaya koyan bir kitabı ele alacağız; Kasîde-i Nûniyye...

İKİNCİ FASIL

İbnü’l-Kayyim Ve Nûniyye’si

İbn-i Kayyîm ve Kasîde-i Nûniyye’si ile alakalı faslı inşâellah sekiz “bahis”te ele alacağız...

Birinci Bahis

İbn-i Kayyîm’ın Hâl Tercemesi

İbn-i Kayyim Muhammed b. Ebi Bekr b. Eyyüb b. Saîd ez-Zer’î, sonra Dimeşkî, Şemsüddîn Ebû Abdillâh b. Kayyim el-Cevziyye (d: 691, ö:751) [\[4\]](#)

Zehebî, “el-Mu’cemu’l-Muhtass”ta İbn-i Kayyim hakkında Şöyle demektedir: “Hadis ve bir takım Hadis ricâli ilmiyle meşgul oldu. Fıkıhla da meşgul olur ve takririni iyi yapardı. Nahivle meşgul olur, onu öğrettirdi. İki asılda da meşgul olurdu. Halîl (İbrahim) aleyhisselâm’ın kabrini ziyaret etmek için yolculuk yapmaya karşı olan inkarı yüzünden bir müddet hapsedildi. Sonra ilimle meşgul olmak için meclisin baş köşesine oturdu ve ilmi yaydı. Lâkin O, görüşünü beğenen, her meselede çok cüretli olan biridir.”

İbn-i Hacer, ed-Dürerü’l-Kâmine’de şöyle demektedir: “O’na, İbn-i Teymiyye sevgisi gâlip geldi. O kadar ki, O’nun sözlerinin (görüş ve fetvâlarının) hiç birinden dışarı çıkmaz, hatta bunların tamamında ona yardımcı olurdu. İbn-i Teymiyye’nin kitaplarını tehzîb eden (ayıklayan) ve ilmini yayan O’dur. Zelîl hâle düşürüldükten, kuru hurma dalı ile ona vurularak deve üzerinde dolandırıldıktan sonra İbn-i Teymiyye ile beraber tutuklandı. İbn-i Teymiyye ölünce tutukluluktan kurtarıldı. İbn-i Teymiyye’nin fetvâları sebebiyle bir başka defa da imtihan geçirdi. Asrın(ın) âlimleri aleyhinde konuşur, onlar da onun aleyhinde konuşurdu. [\[5\]](#)”

İmâm Kevserî meâlen ve hulâsa olarak şöyle diyor: “İbn-i Kayyim yaşarken de öldükten sonra da, şeyhini bütün şâz/doğru olana muhâlif görüşlerinde ta’kib ediyor, ona uyuyor, onu hak ve batılda kör bir taklîd ile taklîd ediyordu. Her ne kadar kendini (iddialarına) delîl getiriyor gibi gösterse de, bu “yapmacık deliller ileri sürmesi, şeyhinin dediklerini, şazlarını tekrarlamaktan başka bir şey değildi. Bütün işi, karıştırmak, hile yapmak ve şu sapık düşünceleri müdâfâadan ibaretti. O kadar ki, ömrünü şeyhinin yalnız kaldığı düşünceler etrafında gürültü çıkarmakla tüketti... Her ne kadar mantıkçı ve felsefecilerin görüşlerini bol bol aktarsa da, aklî ilimlerden nasibi yoktu. Düşüğünün ve çelişkinin nerelere vardığı, “Şifâu’l-Alîl”ini ve “Nûniyye”sini okuyana açıkça gözükecektir. “Hâlik” [\[6\]](#) ravileri methetmesi de, ricâl ilminin olmadığının delillerindendir. Ne Hüseyî, ne İbn-i Fehd ve ne de Süyûtî “Tabakatü’l-Huffâz”a yazdıkları Zeyl’ler’de O’nu “(hadis) hafızlar(ı)” arasında saymadılar. “Zâdü’l-Meâd” ve başka kitaplarındaki, okuyanların hoşuna giden “hadisle alakalı bahisler”, yanında bulunan, hadis âlimlerine âit kıymetli eserlerden araklamadır, kesilip alınmadır. Kutbuddîn el-Halebî’nin “El-Mevridü’l-Henî Siyerü Abdi’l-Ğenî”si ve benzeri eserleri gibi. İbn-i Hazm’ın “el-Muhallâ”sı ve “el-Âhkâm”ı, İbn-i Abdi’l-Berr’in “et-Temhîd”i olmasaydı, “İ’lamü’l-Muvakkîn”deki tafralara ve muğâlâtalara imkân bulamazdı. Şeyhi ile beraber nice defa tevbeye çağrıldı ve tazir gördü... [\[7\]](#)”

İkinci Bahis

İbn-i Kayyim'in Kasîde-i Nûniyye'si

Akîde'de, "Nûniyye" ismiyle meşhûr -benim bildiğim- iki kasîde vardır. Birincisi, İbn-i Kayyim'in "El-Kâfiyetü's-Şâfiye fi'l-İntisarı li'l-Fırkati'n-Nâciyeh" ismini verdiği kasîde, ikincisi de Fâtih devri ulemasından Hızır Bey b. Celâl'in[8] "Ucâletü leyletin ev leyleteyni" isimli "Kasîde-i Nûniyye"sidir. Bu ikincisi, Ehl-i Sünnet çizgisinde yazılan kıymetli bir eserdir ki, üzerine güzel şerhler ve haşiyeler yapılmıştır; Hayâlî, Uryanîzâde ve Dâvûd-i Karsî'nin eserleri bunlardandır. Osmanlının son devri ulemâsından olan Manastır'lı İsmâil Hakkı Efendi, Hızır Bey'in bu "Nûniyye"sini İslâm harflerimizle Türkçeye terceme edip şerh etmiştir.

Bizim sadedinde olduğumuz "Kasîde-i Nûniyye" ise, İbn-i Kayyim'in "Kâfiye.."sidir. Beytler halinde yazılan bu "Nûniyye" 5949 beytten meydana gelmiştir.[9]

Doktor Muhammed Halîl Herrâs'ın bu "Nûniyye" üzerine yazdığı iki ciltlik şerhi, Dârü'l Kütübî'l-İlmiyye tarafından basılmıştır. Herrâs'ın ifâdesine göre, bu akîde üzerine, iki küçük çalışmanın dışında, kayda değer şerh veya haşiye yazılmamıştır. Doktor Şârih'in şerhi ise, aslı gibi ilmî yanı bulunmayan ve bağışlayın "cazgır üslûbu"yla yazılan bir şerhtir.

İbn-i Kayyim'in, iddialarına delil olarak getirdiği âyetler ile bir takım "sahîh", yahud "hasen" hadislerin "delâlet cihetlerinin/tafaflarının ne olduğu", bir çok hadis de, erbâbınca, "zayıf" veya "uydurma" damgası yemesi, O'nu hiç mi hiç alâkadar etmemiş! Muhtemelen, bir sıkıntıya düşmemek için de, -bir talebe tarzıyla bile olsa- hadis tahriçlerine kitabın hiçbir yerinde asla teşebbüs etmemiş, "uydurma" rivâyetler karşısında lâl-ü ebkem olmayı nasılsa becerebilmiştir.

Hâfız Süyûtî'nin Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in husûsiyetleri ve fazîletleri mevzuundaki "el-Hasâisü'l-Kübrâ" isimli kıymetli bir eseri vardır. Bu eser, umûmiyetle fazîletlerle alâkalı olduğundan, ona, "uydurma olduğunda ittifak bulunmayan" zayıf rivâyetleri de koymuştur. Doktorumuz, bunun üzerine yazdığı sözüm ona tahkîkte ve ta'liklerde çoğu kez, ilmî edeb ve terbiye sınırlarını aşmış, hitab üslûbu yanında bir çok "hasen", hatta "sahîh" rivâyete gelişigüzel bir biçimde "uydurma" damgasını vurabilecek kadar "kritikçi" olmuştur. Hâlbuki aynı doktorumuz, İbn-i Kayyim'in "akâid"inde delil getirdiği "zayıf" hatta "uydurma" rivâyetlerine kör olabilmıştır. "Nûniyye"ye reddiye olarak yazılan "es-Seyfü's-Sakîl" ile "Tekmile"si veya -varsa- herhangi bir başka reddiye, hesâba katılmadan ve cevablandırılmadan yazılan bir şerh ne kadar ilmî olabilir? Muhakkık ve müdekkık bir âlimin, herhangi bir hususta, müctehidlik seviyesinde ve büyük bir muhaddis olan İmâm Sübkî'nin, muhaddisliğini düşmanlarının bile kabul ve teslim etmek zorunda kaldığı allâme Kevserî'nin reddiyelerini nasıl hesaba katmaz?! İlim adamı, da'vâsının/tezinin aleyhinde söylenen ve yazılanları bulup çürütmeden, bir ilmî eser, nasıl yazabilir?! Yoksa, birilerinin gözü açılıp hakikatleri görmesinden mi korkulmaktadır?!

Hâsılı, sözünü ettiğimiz şu "şerh" de, manzûm olarak yazılan "Nûniyye"nin nesir kalıbıyla ifade edilmesinin yanında, muârizlarına karşı bir takım "hakâret"lerden başka bir şey bulundurmamaktadır. İkisi de "hakk"larla "bâtıl"ların paçal edildiği lâf harmanı...

Vâkıa, asrımız Ezher âlimlerinden(!) olan Şârih'in bu tavrını garipsemiş de değiliz.

Üçüncü Bahis

İbn-i Kayyim'in Nûniyye'deki Üslûbu

İbn-i Kayyim'in üslûbu, kavgacı, sataşmacı, karalayıcı, aceleci, muğâlâtacı ve

saldırgandır. İlmî değil, “ideolojik”tir. Zehebî’nin, bir mektubunda İbn-i Teymiyye’ye, “Haccâc’ın kılıcıyla İbn-i Hazm’ın dili iki öz kardeşti. Billâhi sen o ikisiyle kardeş oldun” dediği gibi, İbn-i Kayyim’in dili, Haccâc’ın kılıcı gibiydi. Onda ilmî vakar ve ağırlığı bulamazsınız. Kendisi gibi “teşbîh” ve “tecsîm” inancında olmayanlar, “Allah’ı, (hâşâ) belli bir yön veya mekâna yerleştirmeyenler”, ya “Allahtan korkmayanlar”, ya “kalbinde zerre kadar îmân bulunmayanlar”, ya “Kurânı yalanlayanlar”, ya “Sünnet’i inkâr edenler” veya “Cengiz han’ın ordusu’nun askerleri”dirler. Bu tarz üslûbu hemen hemen her eserinde hâkim olmakla berâber, “Nûniyye”sinde çok açık ve nettir. Nitekim bu dediğimiz dördüncü fasıldaki kendi ifâdelerinde görülecektir.

Dördüncü Bahis

İbn-i Kayyim’in Nakillerindeki İlmî Emâneti

İbn-i Kayyim âlimlerden yaptığı nakillerde de yeter miktarda güvenilebilecek bir kimse değildir. Zîra yine meselelerde de göreceğimiz gibi, İmâm Sübkî ve imâm Kevserî, İbn-i Kayyim’in gerek Mu’tezile gerek Cebriye ve gerekse Eş’ariye tâifelerinden yaptığı bir çok nakil için “bu yalandır”, “iftirâdır”, “onlar böyle dememişlerdir”, “aksine onlar, şöyle söylemişlerdir” demektedirler. Başka kitaplarında da, meselâ “tevessül” hakkında dört mezheb imamından doğru olmayan nakillerde bulunduğu Ehl-i ilim tarafından isbât edilmiştir.

Beşinci Bahis

İbn-i Kayyim’n Âlimlerin Sözlerini Anlayabilme Seviyesi

İmâm Sübkî ve İmâm Kevserî’nin cevâblarından da açıkça anlaşılmaktadır ki, İbn-i Kayyim, ulemânın sözlerini anlayabilecek seviyede değildir. Âlimler bir söz söylerken 0, çoğu kez, bu sözü yanlış anlayıp münâkaşasını tamamen o meseleye ecnebî/yabancı bir sâhada yürütmektedir. “Allah’ın fâil olub olmadığı” mevzuunda görüleceği gibi... 0’nun hakkındaki bu “anlayamama” tesbîti, hatt-i zâtında hakkında yapılan bir hüsn-i zanndır. Aksi halde, ortada, “hâinlik” veyâ “muğâlata” bahis mevzuu olacaktı.

Altıncı Bahis

İbn-i Kayyim’in İlmî Derinliği

İbn-i Kayyim, sadedinde olduğumuz kitabında “hâtîbu’l-leyl” yani gecenin karanlığında odun toplayan adam suretindedir. Dolayısıyla karanlıkta, odun yerine yılanı yakalayıp almaktadır. 0, akîdede, rahatlıkla, “zayıf”, hatta “uydurma” hadisleri delil olarak ileri sürebilmektedir. Nûniyye’sinde, kılı kırka yaran bir “munekkid hadis hafızı” ile değil de, âdeta “hurafeci vâizler” gibi bir tiple karşı karşıyasınız. Nitekim bu, getirdiği “zayıf”, hatta “uydurma” hadisleri ileride sergilediğimizde açıkça görülecektir.

Yedinci Bahis

İbn-i Kayyim’in Muârizlarının Delîl ve Cevâblarına Yer Verib Vermediği

İbn-i Kayyim bunu asla yapmaz. 0, tâbilerinin kafasını karıştırmaktan şiddetle korkan sahte şeyhler gibi, muârizlarının delillerinden ve cevablarından, hatta mücerred sözlerinden onları çok sakınır. Çürütmek için bile onları ağına almamaya çalışır. Çizgisinden gidenlerin de tamamının tarzı hemen hemen böyledir.

Sekizinci Bahis

Kasîde-i Nûniyye’nin İbn-i Kayyim’in Son Görüşleri Olup Olmadığı

İbn-i Kayyim bu akîdesinden ömrünün sonunda dönmüş olamaz mı? İnşâellah Ehl-i Sünnet akîdesine dönmüştür. Biz, dediklerimizi, aktardığımız sözleriyle sınırlı olarak diyoruz. Hâtimesine/son nefesine dâir şehâdetle bulunmuyoruz. Ancak, İbn-i Receb el- Hanbelî'nin "Tabakâtü'l-Hanâbile" sinde naklettiğine göre O, İbn-i Kayyim'e ölümünden bir sene gibi bir zaman önce devam etmiş ve bu Nûniyye'yi İbn-i Kayyim'den o zaman işitmiştir.[\[10\]](#)

ÜÇÜNCÜ FASIL

Sübkî ve Es-Seyfü's-Sakîl'i

Bu faslı, inşâellah dört "bahis"te ele alacağız.

Birinci Bahis

İmâm Sübkî'nin Hal Tercemesi ve İlmî Seviyesi

Ali b. Abdi'l-Kâfi b. Alî b. Temmâm es-Sübkî el-Ensârî. Hadîs hâfızlarından, müfessirlerden ve münâzaracılardan biri... Zehebînin de ifâdesiyle asrının şeyhu'l İslâmı... Allâme Kevserin'in tabiriyle devrinin en büyük münâzaracısı... Tabakâtü's-Şâfiyye sâhibi Tâcüddîn es- Sübkî'nin babası... Hicrî 683 senesinde Sübk'te doğdu. Sübk'ten Kâhire'ye, sonra da Şâm'a gitti. Hicrî 739 senesinde Şâm kadılığını üstlendi. Sonra hasta oldu ve Kâhireye döndü. 756 senesinde Kâhire de öldü.

Ulemânın O'na olan medih ve senâları saymakla bitmez. Zehebî "Zeylü'l-Iber"de[\[11\]](#) O'ndan "Şeyhul-İslâm" ve benzeri medih sözleriyle bahseder: "El-Mu'cemu'l-Muhtass"ta da, "allâme", "fakîh", "muhammadîs", "hâfız", "fahru'l-ulemâ", "takıyyü'd-dîn", "Sâdık", "mütesebbit", "hayırlı", "mütevâzi", "sîret ve ahlâkı güzel", "ilim kablarından biri"... Fıkıhı bilir takrîr eder, hadîs ilmini bilir tahrîr eder, usûl ilmini bilir ve okutur, Arapçayı bilir tahkîk ederdi. Sağlam eseler yazmıştır.[\[12\]](#) Zehebî onu öven bir şiirinde kendilerini köleye O'nu da efendiye (veya pâdişâha) benzetir. "İlimde" Mâlik gibi seviyeye nâil olduğunu, "hükümlerde, en üstün hüküm veren", "hıfz ve nakd"de İbn-i Maîn, "fetvâlar"da Süfyân ve Mâlik, "Münâzarada ve araştırmada" Fahru'd-dîn(-i Râî), "nahiv"de de Müberrid ve İbn-i Mâlik gibi olduğunu, söyler.[\[13\]](#) Usûlcu İsnevî, "gördüğümüz âlimlerin en üstün nazar sâhibi, ilimleri en çok toplayanı, ince meselelerde en güzel konuşanı..." olduğunu anlatır.[\[14\]](#) Hepsî kıymetli bir çok eseri vardır. Es-Seyfü'l-Meslûl'ün Muhakkîk'ı, O'nun 211 eserini sayar.[\[15\]](#)

İkinci Bahis

İmâm Sübkî'nin Şu Reddiyedeki Mazereti

İmâm Sübkî bu hususta kısaca şöyle diyor: "Bu kasîdenin sâhibi Nâzım (eserini şiir vezniyle yazan İbn-i Kayyim), hakkında konuşacağımdan aşağı mertebededir. Ancak bu hususta kendime İmâmu'l-Haremeyn'i nümûne aldım. O 'Nakzu Kitâbi's-Siczî' isimli eserini yazdı. Bu Siczî, 'Muhtasarü'l-Beyân' ismi verilen bir kitabı bulunan hadis âlimidir. İmâmu'l-Haremeyn bu kitabı Mekke'de buldu. Bu kitapda, bir takım meseleler vardı ki birisi 'Kurân'ın harflerden ve seslerden ibâret olduğu' dur."

Sübkî, İmâmu'l-Haremeyn'in, Siczî için, "câhil", "hafif akıllı", "câhilliğinde ısrarlı", "ahmak", "a??", "mel'ûn", "kovulan", "sapık", "Allah'ın la'netleri üzerine olsun" gibi benzeri sözler sarfettiğini ifade etti.[\[16\]](#)

İmâm Sübkî, kendi ta'biriyle "bu câhil (İbn-i Kayyim) ile istemeye istemeye konuşmak" husûsunda İmâmu'l-Haremeyn'e uyduğunu ifâde ettikten sonra, İbnü'l-Kayyim'in, Siczî'nin onda biri olamayacağını, lâkin, insanın Müslümanların akîdelerini korumak için câhiller ve bidatçılarla da tartışmak zorunda kaldığını söylüyor ve şöyle devâm ediyor:

“Münâkaşam, keşke bir âlimle veya bir zâhidle, yahud dinini ve haysiyetini iyi koruyanla, hakka yönelenle olaydı... Ancak bu, kaçınılması zor, hatta imkânsız bir imtihandır, musîbettir...”

Üçüncü Bahis

İmâm Sübkî'nin Üslûbu

İmâm Sübkî, allâme Kevserî'nin de ifâde ettiği gibi, yazılarında ve sözlerinde son derece nezîh bir üslûb sâhibidir. Tâcüddîn es-Sübkî anlatıyor: “Evimizin dehlizinde/bodrumunda oturuyordum. Bir köpek çıktı geldi. Ona, “oşt! köpoğlu köpek” dedim. Babam, evin içinden, beni azarladı. O, “köpoğlu köpek” değil midir? dedim. Câizliğin şartı, ‘tahkîr kasdı olmamak’tır, dedi.”[\[17\]](#)

Ne var ki O, İbn-i Kayyim'in çıldırtan hakâretleri karşısında “baklayı dilinin altından çıkarma”ya ihtiyâc duyuyor ve neredeyse İmâmu'l-Haremeyn seviyesinde ifâdeler kullanmaya kendini mecbûr hissediyor.

Dördüncü Bahis

İmâm Sübkî'nin Cevaplarının Kısa oluşunun Sebebi

İmâm Kevserî'nin anlattığına göre, İmâm Sübkî çoğu yerde batıllığı apaçık olan sözlere cevâb vermeye lüzüm görmez. Bazen, “görüyorsunuz” ve “gördüğünüz gibi” ifadelerle iktifâ eder. Bazen de çok kısa bir atıfda bulunur. Hâsılı O, sıkıcı bir münâkaşada, sâdece çok mecbur kaldığı yerlerde vecîz konuşup teferruatı ehl-i ilmin bilgisi ve anlayışına havale ediyor, mühim noktalara dikkatleri çekmeyi hedefliyor. Yüzlerce beyti okuduktan sonra, “meselede bir şey kazandırmayacak faydasız boş sözler...” demekle iktifâ ediyor. Hâsılı, denilebilir ki, zâmânının üstün ilim seviyesi bu gibi îcâzları kaldırıyor ve hafîf tenbîh ve îkâzları yeterli kılıyordu. Belki de, Allah celle celâlühû bazı fazîletleri başkalarına sakladığından dolayı hal böyle oldu. Bu da İmâm Kevserî'ye nasib oldu. Allahu a'lem.

DÖRDÜNCÜ FASIL

Zâhid-i Kevserî ve Tekmilesi

Bu faslı da inşâellâh dört “bahis”te yazacağız.

Birinci Bahis

İmâm Kevserî'nin Hâl Tercemesi

Muhammed Zâhid b. Hasen b. Alî el-Kevserî Hanefî bir fakîh (ve muhaddis ve de kelâmcı). Çerkes asıllıdır. Hadis, Kelâm, Fıkıh, Edebiyât ve Siyerle meşgûliyyeti vardı. Hicrî 1296 senesinde doğmuştur. İstanbul Fâtih medresesinde fıkıh tahsîlini yaptı ve orada ders okuttu. Birinci Cihan harbi sırasında, medresedeki ders saatlerinin çoğunda dînî derslerin yerine yeni ilimleri yerleştiren İttihâtçılara karşı geldiği için, onların sıkıştırmalarına marûz kaldı. Cumhûriyet'in kurulmasından sonra tutuklanmak istenince, 1341/1922 senesinde gemilerden biri ile Mısır'ın İskenderiye şehrine gitti. Bir zaman Mısır'la Şam arasında gitti geldi. Sonra Kahire'ye yerleşti. Mısır'da, arşivdeki Türkçe vesîkaları Arapçaya tercüme vazifesi aldı. Arabça Türkçe, Farsça ve Çerkesçe'yi iyi biliyordu. Hicrî 1371 senesinde Kahire'de öldü. Rahimehullâh...

Hindistân Pâkistân, Mısır, Sûriye, Yemen Mağrîb, ve dünyânın diğer değişik

memleketlerindeki büyük âlimlerin üstün medih, takdîr ve hayranlıklarına mazhar olmuş, düşmanları bile ilmî üstünlüğünü itirâfa mecbûr kalmıştır. Küfür ve bid'at cebhesinin korkulu rüyâsı haline gelmiş, "tecdîd" perdesi altında İslâm'ı tahrîf etmeye kalkışan küfür cebhesinin soluğunu kesmiştir. Hâsılı O, mektebleşen, eskilerin ifâdesiyle, "Ferîdû asrihî" "vehîdû dehrihî" "berekütü'l-asr", "nâdiretü'z-zemân", "âyetün min âyâti'llâh"[18] denilebilecek, -şimdilerde moda olan naylon müceddidlerden değil de-, hakîkî manâsıyla bir müceddid idi. Tefsîr Usûlu, Fıkıh, Hadîs, Ricâl ve felsefe sâhasında yazdığı, telif, ta'lîk, tahkîk, cevâb ve takdîmleri çoktur. Bunlar elliye aşar.

İkinci Bahis

İmâm Kevserî'nin Es-Seyfü's-Sakîl'i İlim Dünyâsına Kazandırması

Bir yanda, devletler gücü ile, Müslümanlar arasında "selefîlik" zarfında "teşbîh" ve "tecsîm" inancı yerleştirildi, geliştirildi ve kollandı. Öte yanda da, çağdaş nebbâşlarca mezarından çıkarılan "Mu'tezile" düşünceleriyle Müslümanların, kafası iyiden iyiye karıştırıldı. Biri "aklı kullanmayan veya kullanamayan akılsızlar", diğeri de "rasyonalist/akılcı akılsızlar" olan şu iki zümreye, Ümmet'in boğazı sıkıştırıldı. Aslında birbirine taban tabana zıt gibi görünen şu iki anlayış sahiblerinin ortak yanları, "Ehl-i Sünnet" inancındaki bütün bir Ümmet'e karşı olmak ve onun vahdetini yok etmektir. Şu "akılcı akılsızlar"ın zaman zaman İbn-i Teymiyye ve İbn-i Kayyîmlerin arkalarına sığınmaları, onları beğendikleri ve kabûllendiklerinden değil, Ehl-i Sünnet muarızlarını tepelemek maksadıyladır. Sonra da onları da tepelerler, olur biter.

İşte, İmâm Kevserî'nin şu hakîki tecdîd çalışmaları, bu oyunun üzerindeki örtünün kaldırılmasından başka bir şey değildir. Es-Seyfü's-Sakîl'in tahkik, ta'lîk ve ilâvelerle neşredilmesi işte bu maksada ma'tuftur. Kevserî... eserleri ve makâleleriyle hakikati ortaya koyan adamdır. Güney Amerika'dan gelib de, Mescid-i Nebî aleyhissalâtü vesselâm'da bana Kevserî'yi soran genç âlimler, bu mayanın tuttuğunu göstermektedir. Nâmütenâhî hamdolsun...

Üçüncü Bahis

İmâm Kevserî ve Es-Seyfü's-Sakîl

İmâm Kevserî'nin "Tebdîdü'z-Zalâmi'l-Muhayyim min Nûniyyeti İbni'l-Kayyim" ismini verdiği Tekmilesi, Sübkî'nin eserini onlarca kat değerli kılmıştır. Sübkî'nin işâret ettiklerini O, açıkça ifâde etmiştir. İmâm Sübkî'nin, devrinin şartlarına göre lüzûm görmediği veya hiç göremediği için işâret etmediği bir çok noktaya da Kevserî, lüzûmuna binâen "Tekmile"sinde açıklık getirmiştir.

Dördüncü Bahis

İmâm Kevserînin Üslûbu

Kevserî'nin üslûbunun sert olduğunu söyleyenler var. Her insâf sâhibi bilir ve kabûl eder ki, şu "sert/ağır olduğu" söylenen sözler, muârizlarca sarf edilen sözler yanında yıkanmış sözlerdir.

Kevserî, İmâm Ebû Hanîfe'ye yakıştırılan, "papaz", "zındık", "mürted" ve benzerî süflî ifâdeleri ihtivâ eden rivayetler için "mahfûz olan bunlardır" diyen Hatîbi Bağdâdî'ye, O'na, "Muğîsü'l-Halk"de, olmadık hakaretleri yapan Cüveynî'ye ne diyecekti? Öte yanda, Mücessime ve Müşebbihe itikâdlarıyla İmân'ı ve İslâm'ı dinamitleyenlere ne söyleyecekti? "Bence, bu dedikleriniz doğru olmayabilir, ne buyurursunuz efendim" mi diyecekti? "Bu hakaretleriniz belki de ayıp olabilir..." deseydi çelebiliği zede alır mıydı ne dersiniz?

BEŞİNCİ FASIL

Kasîde-i Nûniyye'nin Mevzu ve Bahislerinin Bir Kısım

Biz bu bölümde önce İbn-i Kayyim'in görüşlerinden bir kısmını "bahis bahis" verecek, sonra da Sübkî ve Kevserî'nin tenkitleri ışığında onları tahlil edeceğiz. İbn-i Kayyim, düşüncelerini, hayali bir "karşılıklı konuşma" şekliyle yazıyor. Bu karşılıklı konuşma (diyalog) meclisini toplayan meclis reisi ise ya kendisi veya şeyhidir.

Birinci Bahis

Allah'ın Kelâmı

İbn-i Kayyim: Sıfatları ve ulüvv'u/Allah teâlâ'nın maddî olarak yüksekte olduğunu kabûl edenle, muattıl arasında müzakere meclisini topladı... Müsbit'in sözlerinden biri de, (? ,? ,???? ,????) "ayetlerin yazı ve seslerinin" gerçekten Allah'ın kelâmı olduğu ve 'Allah'ın, Sahabe'nin işittiği Kurân'la konuştuğu'dur.

Sübkî: Bununla (İbn Kayyim'in) murâdı 'Allah'ın kelâmının harf ve ses olduğu'dur. Bu câhil, Allah'ın kelâmı ile ona delâlet eden lafzın arasını ayırmıyor.

Kevserî: İbn-i Kayyim, sadece o kadar değil, "Kelâm-ı Lafzî" ile "Kelâm'ı Nefsî" arasını da ayıramıyor. "Rûhu'l-Meânî" tefsirinin başlarında, "Kelâm-ı Nefsî" hususunda latîf ve uzun bir îzâh vardır. Öyle ki, tereddüt sâhibine hiçbir şek bırakmayacaktır. Âlûsî burada "Kelâm-ı Nefsî" hakkındaki sözüne son verdikten sonra şöyle demiştir:

"Bu izahı kim kavradıysa, ondan bu babdaki (Kelâm-i İlâhî mevzuundaki) içinden çıkılmaz gibi gözüken problemler savulmuş oldu ve gördü ki, İbn-i Teymiyye, İbn-i Kayyim, İbn-i Kudâme, İbn-i Kadî el-Cebel, Tûfî, İbn-i Nasr es-Siczî ve emsallerinin teşnî'leri kapı zırlıtsı ve sinek vızıltısıdır... Fikirleri inhıraf etti. Görüşleri karmakarışık oldu ve Ümmetin alimleri ve imamların büyükleri aleyhlerine konuştular ve kınamada ileri gittiler. Düşüncesizlikle, akletmemekle ve haddi aşmakla, suçlamada ölçüyü kaçırdılar, ileri gittiler."

İbn-i Kayyim: "Allah semâvâtın üstündedir."

Sübkî: O'na, "Allah ve Resûlü, hangi ayet ya da hadiste 'Allah semâvâtın üstündedir', buyurdu?" denilir. Halbuki sözünün başında "Rabbimizin dediğini diyoruz" demiştin. Rabbimiz nerede, "O mahlûkatı'ndan bâindir (ayrıdır). Mahlûkatında onun zatından hiçbir şey yoktur. Zatında da mahlûkatından hiçbir şey yoktur" dedi.

Sen, Allahın demediğini O'nun "dediği"ne nisbet ettin.

İbn-i Kayyim: Muattıl (sıfatlar? kabul etmeyen) bunu müsbitten duyunca sustu, bunu içine attı ve şeytanlarıyla baş başa kaldı. Kimileri kimilerine...vahyetti...

Sübkî: Onun bütün bunlarla anlatmak istediği, Allah-u a'lem Eşariyye, Şafiiyye, Mâlikiiyye ve Hanefiyye taifeleridirler ki, onlar, İbn-i Teymiyye'ye karşıdır. "Muattıla" diye isim verdikleri de onlardır. "Müsbit" ile muradı İbn-i Teymiyye'dir.

İbn-i Kayyim: Bunlar, "Muattıl", "Müşebbih" ve "Muvahhid" için verilen güzel misallerdir.

Sübkî: "Muattıl" ile kasdettiği, Eşarîler Cemaati, "Muvahhid" ile kasdettiği kendisi ve taifesidir. "Müşebbih" ise, O'na göre mevcûd değildir. Muarızlarının "Müşebbih" ile kasdettikleri, O ve taifesi, "Muvahhid" ile kasdettikleri, kendileri, "Muattıl" ise Onlara göre yoktur. Zira, Muattıl yaratıcıyı (sıfatlarını) inkâr edendir. Müşebbih de Allah'ı yaratıklarına benzetendir. Görünürde buna hükmeden yoksa da, bunu, yani

“benzetme”yi lâzım getiren şeylere hükmeden vardır.

Şunda hiçbir şek yoktur ki, kendisi için, “benzetmenin lâzım gelmesi”, düşmanları için “(sıfatları) nefyetmenin lazım gelmesi”nden daha açıktır. İnsan kendini imtihan etse, Eşarî’nin Muattıl olmadığına (ama bu adamın) Müşebbih olduğunda hiç şüphe etmez. Diliyle bunu inkâr etmesi onu kurtarmaz. O “Allahı yaratıklarına benzetenin küfre girdiğini” kendi nefsi aleyhine itiraf etti...

İbn-i Kayyim: Cehm ve yandaşları Allah’ın sıfatlarını inkâr ettiler. Hatta O’nu en üstün semalardan nefyettiler (göklerde O yoktur dediler). Arş’ı Rahmandan boşalttılar. (Allah Arş’ta değildir dediler).

Sübkî: Cehm çok seneler önce geçti gitti. Bu gün onun mezhebinde bilinen bir kimse de mevcûd değildir. Böylece bilindi ki; İbn-i Kayyim’ın “Cehmiyye” ile muradı Şafiî’ler, Malikî’ler, Hanefî’ler ve Hanbelî Fâdıllarından olan Eşarîler’dir. Öyleyse, Manzûme sahibinin ıstılahı bilinsin. Cehmiyye’ye nisbet ettiği her bir şeyle kastı onlardır.

Bu hususta Mu’tezile de Eşariyye görüşündedirler. Ancak onlardan bu memleketlerde bulunan yoktur. Varsa da görünmemektedirler. Öyleyse, Kasîde’nin sahibinin bu kasidede bahsettiği, Eşariyye mezhebinde olanlardır.

İbn-i Kayyim: Onlara göre, “kul fail değildir”. Aksine kulun fiili göz kapaklarının hareket etmesi gibidir.

Sübkî: “Kul onlara göre fail değildir” sözünde bu cahil yalan söyledi. Lâkin bununla onların muradı “Kul fiilini yaratmaz. Yaratıcı değildir. Kulların fiillerini yaratan Allah sübhânehû’dur”. Bu yüzden bu cahil bununla onların “kul fail değildir” dediklerine inandı. “Kulun hâlık olmadığı” doğrudur. “Fâil olmadığı” da bâtıldır. Fail, fiil kendisiyle kâim olan, hâlık da fiili var edendir. Fiili yoktan var eden ancak Allah’dır. “Göz kapaklarının hareket etmesi gibi” sözü ondan sadır olan büyük bir câhilliktir. Zira O, cebir ile Eşarî mezhebinin ayırmadı. Sonra, “Allah kulu kendi fiili olmayan bir işle Cehennem ateşine atacak” dedi. Bu câhil câhilliği ve yalanına devam etti. Sonra “lâkin onlar? Allah kendi fiilleri ile cezalandıracak” dedikten sonra “Zulüm ise onlara göre bizzat imkansız, bir şeydir” dedi. Ardından, “(böyleyken, Allah) o (zulümden) nasıl tenzih edilir ve bu tenzih nasıl medih olur” dedi.

Deriz ki: Ey câhil Allah’a ve kullarına karşı cüretkâr davrandın da fiil ile yaratmayı ayırt etmedin. Câhilliğinle ikisinin de bir olduğunu ve kulun fiiliyle cezalandırılmayacağını zannettin ve “bu akıl sahiplerince akla sığmayan bir şeydir” dedin. Sen, Rubûbiyyet hükümlerini akletmekten uzak olmana rağmen, sende hangi akıl var da, onunla akledeceksin?!

Kevserî; Bu kasîde sahibi hakkında en azından söylenebilecek olan “câhil olduğu”dur. Şifâu’l-Alîl de, kulun kesbi hakkında anlattıklarını okuduğunda, onu, İmâmül Haremeyn’in el-Akîdetü’n-Nizamiyyesi’nden kulların fiilleri hakkında söylediğini nakledip de sonuna kadar onu takip eder halde bulacaksın. Sonra dönüp “Cebr”in en aşağı mertebesine düşer. Ardından Mu’tezileyi nihâi mertebeye yerer. Sonra onu, cüretkârlıkta onları geri bırakır halde görürsün. Hasılı Onu, insanların görüşlerini, anlamadan bir araya toplayan ve cin çarpmış gibi akli fesada uğramış biri olarak bulursun.

İkinci Bahis

Allahın Fiilleri Muallâ midirler?

İbn-i Kayyim: Keza, (Muattıl) Allah’ın emrinin ve îtkânının/(muhkem yapmasının) gayesi

olan “hikmet” için, “yoktur” dediler.

Sübki: Alimlere karşı şu cüretkârlığı’na, yalan ve iftirasına bakın!..

Kevserî: Bunu, mümin fırkalar arasında söyleyen, hiç bir kimse yoktur. Onlar dinden bizzarûre/kaçınılmaz olarak, Allah’ın, “Azîz ve Hakîm” olduğunu bilmişlerdir.

“Allah sübhânehû ve teâlâ’nın fiillerinin, maksadlarla sebeblendirilemeyeceği”ne gelince, bunun, “hikmeti, inkâr etmek”le alakası yoktur. Aksine bu, öyle bir hüküm vermekten korkmak ve sakınmak kabilinden bir şeydir.

“Allah’ı, bir iş yapmaya sevk eden maksad (ve hikmet) varmış da, o (maksad ve hikmet) olmasa, sanki Allah o işi yapmayacakmış” gibi bir hükme varmaktan korkuyorlar. Çünkü, Kitab ve Sünnet’te böyle bir söz kullanıldığının gelmediği ve yine bunda başkasıyla kemâl talebi bulunduğu için, bunun sakınılacak ve kaçınılacak şeylerden olması gizli değildir.

Muhakkık fıkıh âlimlerinin, -biz onları anlatsak da anlatmasak da,- kurallara dönecek olan hikmetler ve maslahatların var olduğuna hükmetmelerine gelince; bunda korkacak bir şey yoktur. Aksine bu katıksız bir doğrudur. Bu, Allah’ın “(kendi) ihtiyar(ı/irâde ve seçimi) ile iş yapan olduğu”na inananlara göredir. Nitekim hak olan da budur.

Allah’ı vaciblik yoluyla iş yapan bir varlık olarak kabul edenlere gelince... Onlar ortada ne bir maksad ne de bir hikmet tasavvur etmezler. Burada vaciblik ile murad edilen mahmul şartıyla zaruret değildir.

Garibdir ki, İbn-i Kayyim, vacibliğe kaildir. O kadar ki, sen onu “öncesi olmayan hâdisler/sonradan olma şeyler” fikrini savunur halde görürsün. Bununla beraber bunların (olanların) maksadlarla illetlenmiş/sebeblendirilmiş olduğu kanaatinde olur. Bu birbirini yalanlayan şahadetlerden başka bir şey değildir.

İbn-i Kayyim: Cehm ve taraftarları Allah’ın muattal olduğuna, sonradan değişikliğe uğrayarak, Deyyân (Allah) ile kaim bir emir olmaksızın Allah’ın kâdir olduğu şey haline geldiğine hükmettiler.

Sübki: Maksudı “Allah’ın ezelden beri bir iş yapmakta olduğu”dur. Bu, “âlemin kadîm ve ezeli” olduğunu lazım getirir. Bu ise küfürdür.

Kevserî: Bu lâzım getirme “açıktır”. “Mezhebin lâzımı Mezheb değildir” şeklinde söylenen söz, lüzûm (açık) olmadığı yerlerdedir. Öyleyse, akıllı olanın mezhebinin lâzım getirdiği, onun için mezhebtir. “Açık lâzım”ını inkâr ile beraber, “lâzım”ın “melzûm”una (ayrılmayıp yapıştığı, beraber olduğu şeye) hükmeden, “bu lâzım”? kendisi için mezheb saymaz. Lâkin bu inkâr onu akıllılar rütbesinden düşürür. “Mezhebin lâzım?” hakkındaki tahkik (için hakikatının ortaya konması) işte budur. O halde, küfrü, “açık bir lüzûm” ile lâzım getirecek şeye inanan kimsenin işi “kafir” veya “akılsız bir yaratık” olmak arasında deverân eder.[\[19\]](#)

Üçüncü Bahis

Hâşâ Allah’ın Maddi Olarak Yüksekte Olduğu İddiası

İbn-i Kayyim: Sonra bir gurup geldi, Allah’ın sıfatlarını yalanlamaya, tenzih kalıbı içerisinde gizledi ve şöyle dedi: “Allah içimizde değil, kâinattan hariç de değildir”. Hatta, “Kainâttan ayrı değil, içinde değil, aynı değil, göklerin ve Arşın üstünde ne Rab vardır ne Rahmân. Arşın üstünde ilâh yok. Orada yokluktan başka bir şey yok. Aksine Arşın Rabbinden olan payı yeryüzünün ve binaların temellerinin payıdır. Arşın üstünde olsa şu

cisimler gibi olur” dedi.

Kevserî: Anlattığı kimseler, her bir mücessim ve sapığın düşmanları olan Ehl-i Sünnet’tir. Allah, âlemin içindedir denilmez. Nitekim dışındadır da denilmediği gibi. Allah Arşın üstünde istikrar etti/yerleşti de denilmez. Çünkü bu inançlar, ne Kitab’da ne de Sünnet’te gelmedi. Zira bunlar cisimlerin şânıdır. Kim Allah’ın âlemin içinde ve dışında olduğuna ve Allah’ın (bir yerde) yerleştiğine cevaz verirse o putperesttir. Ehl-i Sünnet’i bu inançlarında kesin (akli) deliller ve ayetler, teyid etmektedir. Bu hususta “Müşebbihe”nin elinde (değil delîl) şübheye benzer bir şey (bile) yoktur. Nitekim, şu sapık Nâzım’a rağmen, bu gelecektir.

İbn-i Kayyim: Üstün ilim sahiblerinden biri, “Beni Yunus aleyhisselâm’a üstün tutmayın” hadisi hakkında, “denizin derinliklerindeki Yunus aleyhisselâm ile göklere çıkıp yedi gök tabakasını aşan Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’in ikisi oralarda Rablerine yakınlıkta birdirler”, diyor. Ey Sünnet yolundaki kimse! İlâhı’na hamdet. Değilmi ki seni iftiracının tahrifinden korudu. Vallahi! Rabbinden korkan, imanı olan bu te’vîle razı olmaz. Bu, hakikaten dinden çıkmanın ta kendisidir. Hatta bu katıksız bir tahrif, en soğuk bir hezeyandır.... Böyle teviller dinleri ifsâd etti.

Sübkî: İşaret ettiği üstün kimseler... dir. Sözü edilen hadisi, söylediği şekilde tefsir etmesi sahihtir. Bu tefsiri, ondan önce İmam Mâlik yapmıştır. Bunu, fakih, imam, İskenderiye Kadısı, müfessir, nahivci, usulcu, hatîb, edîb ve bir çok ilimde mutehassıs Nâsıruddîn İbnü Münîr el-Mâlikî “El-Müktefâ fi Şerefi’l Mustafâ” isimli eserinde, Allah için cihet olup olmayacağını söylerken hikaye etti ve şöyle dedi: “İşte bu manada Mâlik (r.h.) Nebi sallallhualayhivesellem’in “Beni Yunus b. Metta’ya üstün tutmayın” sözünde işaret etti ve şöyle dedi: ‘(Hadisde) Yunus aleyhisselâmın hususiyetle zikredilmesi ancak şundandır; Nebi sallallhu aleyhi vesellem Arşa yükseltilmiş, Yunus aleyhisselâm da denizin dibine inmiş olmasına rağmen Allah’a nisbetleri birdir. Eğer üstünlük nisbetle olsaydı, Nebi aleyhisselâm Yunus b. Metta’dan mekan bakımından üstün olur ve O’nu üstün tutmayı yasaklamazdı.’” Sonra Fakîh Nâsuriddîn faziletin rutbeyle olduğunu açıklamaya başladı... Mâlik şu hadis’i, bu herifin “ilhaddır/dinden çıkmaktır” dediği sözle tefsir etmektedir. Öyleyse, Mulhid o’dur. Allah’ın la’neti üzerine olsun.

Kevserî: Sübkî’nin kitabında sözü edilen “Fâzıl/üstün”ün kim olduğu belli değil, çünkü orası Es-Seyfû’s-Sakîl’de yazılı değildir. Fâzıl İmâmü’l-Haremeyn’dır. Bazıları, İmamul-Haremeyn’in talebelerinden, onlar da İmamul-Haremeyn’den şu sözü nakletmiştir. Bunlardan biri de İbn-i Ferah el-Kurtubî’dir. O, “Tezkire”sinde, Kadı Ebu Bekir b. Arabî’den O, İmamul Haremeyn’in bir çok talebesinden onlar da İmam Haremeyn’den rivayet ettiler:

“Bir ihtiyaç sahibi, İmamu’l-Haremeyn’e geldi ve borcundan şikayet etti. İmam, “Belki Allah bir kapı açacak” diyerek, O’na beklemesini işâret etti. O esnada bir zengin geldi ve O’na “Allah’ın yönden münezzehe olduğu”nun delilini”(nin ne olduğunu) sordu. İmamu’l Haremeyn, “bunun delilleri cidden çoktur. Bunlardan biri de Nebi Aleyhisselâm’ın, ‘kendisinin Yunus Aleyhisselâm’a üstün tutulmasını’ yasaklamasıdır”, dedi. Bunun, “hangi bakımdan Allah’ın cihetten/yönden münezzehe olduğuna delâlet ettiğini” anlamak, oradakilere zor geldi. İçlerinden biri bu yasaklamanın “tenzîh’e nasıl delalet edeceğini sordu. İmamu’l-Haremeyn, şu ihtiyacı olanın isteğini karşılarsan, söylerim, dedi ve ihtiyaç sahibini gösterdi. O kişi, hacet sahibinin borcunu üstlendi. İmam bunun üzerine şu cevabı verdi: ‘Bu hadis göstermektedir ki, Nebi Aleyhisselâm Sidretü’l-Müntehâ’da iken, denizin içindeki balığın karnında bulunan Yunus Aleyhisselâm’dan Allah’a daha yakın değildir. Bu da gösteriyor ki, Allah yönlerden münezzehtir. Yoksa, “üstün tutmaktan yasaklamak” doğru olmazdı.’ Oradakiler bu cevabı son derece güzel buldular.”

İmam Buharî’nin rivâyeti, “Sizden biriniz sakın, benim Yunus b. Metta’dan daha hayırlı olduğumu söylemesin” şeklindedir. Mana aynıdır. Bu hadisi Kadı İyâd Şifâ-i Şerîf’de Müellif’in lafzı gibi zikretmiştir.

Allah’a yön tayin etmeye “küfür” ıtlak eden kimseler, imâm’lar arasında son derece

çoktur. Allah'ın cihetten münezzehtir olduğunun delillerinden biri de "kulun Allah'a en yakın olduğu vakit secdeye olduğu andır." hadisidir. Bu hadisi Nesâî ve başkaları rivayet ettiler.

İbn-i Kayyim: Mezheplerini Kuran'a dayandırıp hadise yapışanlar taifesi şöyle dedi; "Senin aradığın Allah, kulları üstündedir. Semanın üstündedir. Her mekânın üstündedir. O'dur hakikaten Arşın üstünde istivâ eden. Her güzel söz sâdece O'na yükselir. Şükrân sâhibinin ameli sâdece O'na yükseltilir. Rûh (olan Cebrâil) ve melekler O'ndan iner, O'na çıkar. İsteyenlerin elleri sâdece O'na yönelir. Resûlullah sâdece O'na çıktı. Mesîh aleyhisselâm hakikaten O'na yükseltilmiştir. Her bir mü'minin rûhu sâdece O'na yükselir. Lâkin onlardan ta'tîl sâhibleri (Allahın zâtını yahud sıfatlarını inkâr edenler) câhillik ve hizlân Allahın yardımından mahrum olup perişan olmak) hastalığıyla hasta olan kimseler hâline geldiler."

Kevserî: Kurandaki ilâhî kelimeler şudur: "'O'dur kulları üstünde kâhîr olan". Allah, Kıptîler hakkında, "şübhesiz biz (Kıptîler), onlar (İsrâîl oğulları) üzerinde kâhîrleriz" buyurmaktadır. Bir cismin, başka bir cisim üzerine binmesi mümkün olmasına rağmen, (bu âyetten), Kıptîlerin Benî İsrâîl'in omuzları üzerine bindiğini anlamak, haya perdesini yırtmak olan işlerdendir. Ya bu, cisimden ve cisimle alakalı olan şeylerden münezzehtir olan Hak Teâla hakkında nasıl düşünebilir? Allah'ın "mekan üstünlüğü" ile kulların üstünde olduğuna itibar etmek, ayetle alakası olmayan bir ilhattır, haktan dönmektir. Allah'ın zâtının göklerden birinden ve her bir mekandan üstün olduğuna itibar etmek de aynı derecede sapıklıktır. Kurân'da bunu zayıf bir zanla gösteren ayet nerede? İstivâ ile, Mücessime'nin şeyhi Mukatıl b. Süleymân'a uyarak "istikrar"/yerleşmek murad ediyor idiyse, ayet bu hususta susmuş bir şey dememiştir.

Arazların ve manaların Allah'a yükselmesi bunun (madde olmayan şeylerin yükselmesini) "kabul etmek"ten mecâz olduğu ilk bakışta anlaşılacak olan delillerdendir. Meleklerin göklerden inmeleri ve göklere çıkmalarından ne olmu?? İsteyen kulların kasdı başkasına değil de, sadece Allah'adır. Lâkin elleri semaya kaldırmalarında Allah'ın zâtının semada karar kıldığıyla, alakası olmayan bir şeydir. Bu sadece duanın kıblesi ve nurların, yağmurların ve bereketlerin indiği yer olmasındandır: "Semadadır rızkınız"[20] Başın yönü zaman zaman değişen şeylerdendir. Nitekim bunu medreselerdeki küçük talebeler bilirler. Nâzımın ma'bûd'u sürekli bir yerden bir yere intikal halinde midir? Yer yüzünün diğer yerlerindeki dua edenlerin hali ne olacaktır? Bu, her tarafı kaplayan (koyu) bir cahilliktir.

Nebi Aleyhisselâm'ın İsrâsı (daha doğrusu Mi'râc'ı) Allah'ın mekanını kaplamak için değildir. Allah'ı mekandan tenzih ederiz. Aksine O'nu (Nebî sallallahu aleyhi ve selemi) Rabbi, en büyük ayetlerini O'na göstermek için gece götürdü (ve miraca çıkardı). Nitekim Kurân bunu ifade etti.

İsa Aleyhisselâm'ın makamı Mi'râc hadisesinden ortaya çıkmaktadır. Yazıklar olsun Nâzım'a!.. Sünnet'in ne de şaşırtıcı mertebede cahili imiş!.. Evet Hristiyanlar arasında "Oğul"un semaya çıkarıldığını "Baba"sının yanında "oturduğunu" iddia edenler vardır. Ruhların semaya çıkışını teccime elverişli gören kimdir?

İbn-i Kayyim: Benimle beraber yolculuk eden Cengizhan'ın ordusu olan Cehm'in talebelerine, Sünnet taraftarları hakkında sordum; kimdir şunlar? Şöyle dedi(ler): "Müşebbihe, Mücessime!.. Sözlerini dinleme. Onlara lâ'net et. Kanlarının dökülmesi hükmünü ver. Onlar Cehmîdirler ve Hristiyanlar'dan sapıktırlar. Onlarla 'Allah dedi' 'Resûl dedi' sözleriyle mücadele etme. Onlardır o söze evlâ olanlar, en lâıyk olanlar. Onlarla imtihan olursan, hadisleri ve Kurân'ı tev'il ve ilhad için, yalanlama üzerine muğalata yap."

Kevserî: Bak şu Haşevî'ye! Nasıl da Allah'ı cisim ve cisimle alakalı şeylerden tenzih eden Ehl-i Sünnet'i Cengizhan'ın taraftarları yapıyor!..

Hâtime

İslâmî meselelerdeki tefrit ve gevşeklik ile, insafı yok eden ifrat arasındaki i'tidâl ve istikâmet ancak, îman gayreti, din asabiyyeti, üstün himmet, akıl, idrak, firâset, muhakkîklık, ve mudekkîklık ile kazanılabilir...

Aktaramadığımız uydurma yahut zayıf veya manası tahrif edilmiş hasen ve sahih hadis, imamlara iftirâ, "İcmâ" idiaları ile ispât edilmeye çalışılan haşa "Allah'ın mekanı", "yukarda olması" gibi Firavun itikadı nevinden i'tikadlar, siyasi güçle Müslümanlara kabullendirilmeye çalışılmaktadır. Böyle bir zamanda çok dikkatli ve gayretli çalışmalarla oynanan oyununun üzerindeki sis perdesini def' etmek lazımdır.

İmâm Kevserî âbidevî eserleriyle buna en ileri seviyede muvaffak olmuştur. Mesele, onun yazdıklarını eli yüzü düzgün bir şekilde Türkçeye kazandırmaktan ibarettir. Bu arada itidâl ve istikâmeti de elden bırakmamak elzemdır. Yok etmeniz gerekenleri, yok edeyim derken saklamak zorunda olduklarınızı da kollamak ve kaybetmemeye mecbursunuz. Karşılıklı tarafların mevzuu ile alakalı olarak birbirlerine yazmış olduğu eserleri, erbabı olanların bulup bir mudakkîk ve muhakkîk gözüyle sabırla okuması, avam için anlaşılır bir halde yeniden yazıp izah etmeleri gerekir. İlm-i Kelâm müderrislerinin Allah'ın sıfatları, sıfat ayetleri ve sıfat hadisleri bahsini yeniden geniş mulâhazalarla ortaya koymaları icap etmektedir. Sözü edilen şu muzırr akideler Türkçeye tamamıyla çevrilmiştir. Uyuşuk uyuşuk durmanın bir manası yoktur. Vesselâm...

وَصَلَّى اللّٰهُ عَلٰى زَبِيْرِ سَنًا وَ عَلٰى اٰلِهٖ وَسَلَامٍ
تَسْلِيمًا

كُلَّمَا ذَكَرَهُ الذِّكْرُ وَ غَفَلَ عَنْ ذِكْرِهِ
الْغَفْلَةُ

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِي

[1] Kevserî'nin takdiminden:15

[2] Kevserî'nin takdiminden:15

[3] Dicle ve Fırat arasında bir şehir. İslam tarihçilerinin "el-Cezîre" adını verdikleri Yukarı Mezopotamya'nın Diyâr-ı mudar denilen kısmında, Şanlıurfa'nın 45 km. kadar güneydoğusunda bulunmaktadır.

[4] Hâdi'l-Ervâh mukaddimesi. Mektebetü ve Nehdatü'l Hadîse. Mekke-i Mükerreme. Sûku'l- leyl, 3. baskı:1392-1972

[5] Kevserî es-Seyfû'-Sakîl takdîmi:15

[6] En ağır şekilde cerh edilmiş raviler için kullanılan bir tabirdir. Böyle ravilerin rivayetleri hiçbir surette alınmaz.

[7] Takdîm: 14

[8] Ö:863

[9] Es-Seyfu's-Sakîl Nâ?iri : 8

[10] İbn-i Receb, Zeylu Tabakâti'l-Hanâbile, 4/448.

[11] 204'den naklen, es-Seyfû'l-Meslûl tahkî'i:43,44. Dârü'l-Feth, Ummân-Ürdün.2000, 1. baskı

[12] 116'dan naklen, aynı yer:60

[13] Tabakâtü's-Şâfiyye'den naklen, aynı yer:60-61

[14] Aynı yer:56.

[15] Aynı yer:67-78.

[16] Es-Seyfû's-Sakîl:26-27.

[17] Şerh-i İhyâ, 8/566'dan nakleden Ebû Ğudde, Er-Ref' ve't-Tekmîl hâşiyesi:46. Mektebetü Matbûâti'l- İslâmiyye. 2. baskı.

[18] Asrının biricigi, zamanının tek adamı, asrın bereketi, zamanın çok zor bulunur adamı, Büyüklüğü

ile, Allahın nâmutenâhî olan yüceliğinin alâmeti.

[19] Yani, insanın Allah'ın "ezelden beri iş yapmakta, yani yaratmakta olduğu"na inanması "yaratılanların kadim olduğu"nu açıkça vasıtasız lazım getirir. "Alemin kadim olmas?" inancı "Allah'ın ezelde yaratması" inancından ayrılmayacak bir inançtır. Akıllılarca "Allah'ın ezelde yaratması"na inanıp da "alemin kadim olduğu"na inanmamak olacak şey değildir.

Bir görüşün bir başka görüşe lüzûmu, yani yapışıp ondan ayrılmaması, bazen "açık" yani vasıtasız olur. Meselâ siz, bir varlık için, "ezelîdir" dersiniz, onun için "kadîmdir" demeniz, açık, olarak "lâzım" olur. Bir yanda, bir şey için "ezelde yaratıldı" deyip de öte yanda, "Kadîm değildir" diyemezsiniz. Kezâ, "Allah'ın uzuv manasında eli var" diyen, öte tarafta "Allah cisim değildir" diyemez. Çünkü, "Uzuv olmak", "cisim olmay?" vâsıtasız ve açık olarak lâzım getirir. Zîra "cisim olmak", "organ olma"ya lâzımdır, ondan ayrılmaz. Sizin bir düşünceniz ikinci bir düşünceyi, o da üçüncü bir şeyi lâzım getirirse, birinci şeyin, ikinci şey vâsıtasıyla üçüncü şeyi lâzım getirmesine "açık olmayan" lüzûm derler ki, bu, size aid "mezheb" olmaz.